

Korintus Mihályné

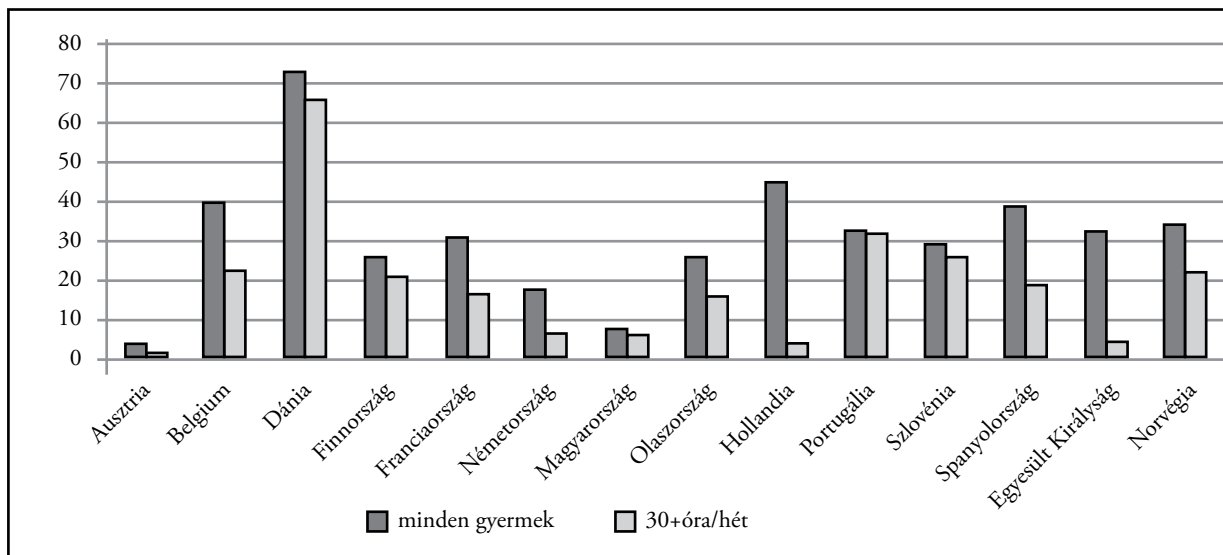
Mit jelent az Európai Bizottság közleménye a kisgyermekkorai nevelésről¹ a háromévesnél fiatalabb gyermekek ellátása számára

A kisgyermekkor szenzitív életszakasz, amelyet számos változás jellemez fizikai, értelmi, érzelmi és szociális téren egyaránt. Kutatások bizonyítják, hogy az agy jelentős és kritikus fejlődésen megy keresztül. Ami ezekben a korai évelekben történik, az egész életre kihat. Elismert, hogy a jó minőségű napközbeni gyermekellátás döntő szerepet játszik a gyermekek jóllétében és fejlődésében, valamint a társadalmi kohézió erősítésében azáltal, hogy megtörheti a hátrányok halmozódásának ciklusát, és lefekteti az élethosszig tartó tanulás alapját.² Mégis, ezeknek az első éveleknek a jelentősége ellenére, a háromévesnél fiatalabb korcsoport kevésbé jelenik meg számos európai ország politikáiban és vitáiban, mint a náluk idősebb, de még az iskoláskornál fiatalabb társaik.

Azonban nemcsak gyermekjogi és fejlődéssel kapcsolatos érvek szólnak a kisgyermekkorai nevelésbe való befektetések szükségessége mellett. Európa-szerte nagymértékben megnőtt a figyelem azok iránt a szolgáltatások és szakpolitikák iránt (beleértve a gyermekgondozási szabadságokkal kapcsolatos szakpolitikát is), amelyek célja a nők foglalkoztatásának megkönnyítése, valamint a munka és magánélet közti egyensúly megteremtése. Igaz, hogy az édesapák új generációi ma már jóval nagyobb részt vállalnak a házimunkából, de a mindennapi élet megkönnyítése érdekében szükség van a rugalmas munkaviszony választásának lehetőségére, továbbá a gyermekgondozási szabadságra és szolgáltatásokra is.

1. ábra

Három év alatti kisgyermekeknek nyújtott szolgáltatások néhány EU-tagállamban: az összes beíratott gyermek aránya, és a heti 30 óránál többet az intézményben töltő gyermekek aránya

Forrás: „A befogadásért munkálkodva” program www.childreninscotland.org.uk/wfi

Nemzetközi figyelem

Nemzetközi szervezetek már jó ideje kiemelt figyelmet fordítanak a kisgyermekkorú nevelésre. Nem véletlen fejlemény ez, hiszen a történelem során soha ilyen sok, iskoláskorúnál fiatalabb gyermek nem volt intézményes gyermekellátásban Európában. (1. ábra)

Az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején zajlott az OECD Oktatási Bizottságának kezdeményezésére az OECD Kisgyermeknevelési vizsgálat (Thematic Review of ECEC), amelynek második fordulójában Magyarország is részt vett. Eredményeképpen két összegző kötet és mind a 22 résztvevő államról országtanulmány készült fejlesztési javaslatokkal.³ Emellett az OECD több mint egy évtizede építi az ún. családi adatbázist.⁴ Rendszeresen gyűjtik és elemzik a tagországokban élő családok helyzetével kapcsolatos adatokat, többek között a kora gyermekkorú gondozás és nevelés intézményeire, szolgáltatásaira vonatkozóan is.

Az UNESCO által szervezett első Kisgyermekkorú Nevelés és Gondozás Világkonferencia 2010 szeptemberében, Moszkvában⁵ felhívta a figyelmet a kisgyermekkorú szolgáltatások terén történő beruházások előnyeire és a társadalmi egyenlőtlenségeket csökkentő hatásaira pl. az egészségügy, az élelmezés és a nevelés terén, valamint azokra a bizonyítékokra, amelyek kimutatják, hogy az ilyen befektetések megtérülése jóval nagyobb, mint bármely más területeken vagy későbbi életkorokban.

Az Európai Unióban a foglalkoztatási és szociális szakpolitikák és az oktatás és képzés keretében foglalkoznak legtöbbször a kisgyermek

ellátásával. Szervezeti szinten kettősség tapasztalható, részben a gondozási és nevelési (vagy oktatási) típusú szolgáltatások osztottsága miatt, részben pedig a kisgyermekellátás céljainak sokrétűsége miatt. Összehangolt, integrált megközelítésre az Európa 2020 stratégia ad lehetőséget.

Az **Európa 2020**⁶ a következő évtizedre szóló európai uniós növekedési stratégia. Célja, hogy az EU gazdasága intelligens, fenntartható és befogadó legyen. E három, egymást kölcsönösen erősítő prioritás azt hivatott elősegíteni, hogy az Unióban és a tagállamokban magas legyen a foglalkoztatottság és a termelékenység, valamint, hogy erősödjön a társadalmi kohézió. Öt területen tűzött ki maga elé nagyszabású célokat, amelyeket 2020-ig kíván megvalósítani.: a foglalkoztatás, az innováció, az oktatás, a társadalmi befogadás és az éghajlat/energiapolitika területén.

Az Európa 2020 stratégia fentebb sorolt öt területéből háromnak: a foglalkoztatás, az oktatás és a társadalmi befogadás célkitűzéseinek elérését segítheti elő nagymértékben a kora gyermekkorú nevelés és gondozás feltételrendszerének javítása. Mint az előzőekben rámutattam, ma már vitathatatlan tény a kisgyermekkorú kutatásokat végzők számára, hogy a kora gyermekkorú nevelés magas színvonala az alapja annak, hogy lehetővé váljék a későbbi iskolai életút során minden gyermek számára a benne rejlő tehetségek kibontakoztatása. Európai mutatókat és arányokat tekintve, eredményes kisgyermekkorú ellátás esetén az iskolai lemorzsolódás 10% alá szorítható, és legalább 20 millió ember emelhető ki a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyével fenyegető élethelyzetből.

Benkó Tamás

A kora gyermekkori nevelés és gondozás jelentőségének hangsúlyozását, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés és a minőség javításának fontosságát egyre több EU-s dokumentum is tartalmazza. Ezek közül kettő kiemelt figyelmet érdemel, mivel kifejezetten a kisgyermekkori neveléssel foglalkozik:

- **A Bizottság közleménye: Kora gyermekkori nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét, COM (2011) 66**

- **A Tanács következtetései a kisgyermekkori nevelésről és gondozásról: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét, (2011/C 175/03)**

A harmadik, az **EU 2020 Oktatási és képzési stratégia**⁷ pedig azért fontos, mert ennek keretében hozták létre azt a Tematikus Munkacsoportot, amelynek fő célja, hogy segítse a tagállamok közti tapasztalatcserét a kora gyermekkori nevelés és gondozás szakpolitikájáról és gyakorlatáról.

Az Európai Bizottság Közleménye (COM (2011) 66)

A Közleményt 2011. február 17-én tették közzé, majd az EU oktatási és családpolitikai miniszterei 2011. május 20-án fogadták el. Tudni kell, hogy a közlemények általában az Európai Bizottság véleményét fejezik ki egy adott szakpolitikáról, nem direktívák, tehát nincsenek kötelezően teljesítendő követelményei. Felmerül a kérdés tehát, lesz-e valamilyen hatása?

Miről szól a Közlemény?

Nemzetközi kutatási eredményekre (Eurydice; OECD; UNICEF) hivatkozva hathatós érveket sorol fel a jó színvonalú kora gyermekkori gondozás és nevelés mellett: a jó színvonalú kisgyermekkori nevelés hozzájárul a szociális, oktatási és gazdasági célok eléréséhez.

„Európa jövőjének alapját az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés fogja adni. Ebben az összefüggésben szemlélve a kora gyermekkori nevelés és gondozás nélkülözhetetlen a sikeres társadalmi integrációhoz, személyes fejlődéshez, egész életen át tartó tanuláshoz és későbbi foglalkoztatathatósághoz.” (3. old.)

„A magas színvonalú kora gyermekkori nevelés és gondozás számos – társadalmi, gazdasági és nevelési – haszonnal jár. (...) Fontos szerepet tölt be, hiszen segítségével rakjuk le azokat az alapokat, amelyekre építve a jövő uniós polgárai jobb kompetenciákkal fognak rendelkezni. Ennek révén pedig meg tudunk felelni annak a közép- és hosszú távú kihívásnak, hogy jobb készségekkel rendelkező munkaerőt neveljünk ki, amely képes technológiai újításokra, illetve a változásokhoz való alkalmazkodásra.” (3. old.)

Megállapítja, hogy „különösen pozitív a hatása a hátrányos helyzetű, köztük a migráns és az alacsony jövedelmű családok, illetve a sajátos nevelési igényűekkel rendelkező – ezen belül a fogyatékkal élő gyermekek esetében.” (4. old.)

A Közlemény kulcstémái

1. Szolgáltatások jobb elérése/rendelkezésre állása
2. A minőség ugyanolyan fontos, mint a mennyiség
3. Az integrált megközelítés előnyei, főleg a nevelés és gondozás terén
4. Inkább univerzális, mint célzott szolgáltatások legyenek

Szolgáltatások jobb elérése/rendelkezésre állása

Az uniós szintű fellépés eddig többnyire a gyermekgondozás mennyiségi oldalának javítására, a bölcsődei-óvodai helyek számának növelésére összpontosított, hogy ezzel is segítse a szülők, mindenekelőtt az édesanyák munkába állási esélyeit. Az Európai Tanács 2002-es barcelonai ülésén a tagállamok megállapodtak abban, hogy 2010-re intézményes gyermekgondozás keretében egész napos ellátást biztosítanak a harmadik életévüket betöltött, de még nem iskolaköteles gyermekek legalább 90%-a számára, valamint a három év alatti korosztály legalább 33%-a számára.

„Az eredmények egyenlőtlen előrelépést mutatnak. A 0–3 éves korosztály esetében öt ország túllépte a 33%-os célt, öt további ország megközelítette, de a legtöbb ország lemaradt: nyolc ország csak 10%-os arányt, vagy még ennél is kevesebbet ért el. A három év feletti korosztály esetében nyolc ország a 90%-os célon felül teljesített, három ország pedig megközelítette, de a tagállamok majdnem egyharmada csak 70% alatti arányt tud felmutatni.” (4. old.)

A Bizottság ezért ösztönzi a tagállamokat, hogy a strukturális alapok révén ruházzanak be ezekbe a területekbe, mindenekelőtt a munkaerő képzésének és a könnyen megközelíthető infrastruktúra kialakításának támogatásával.

A minőség ugyanolyan fontos, mint a mennyiség

A Közlemény kifejti, hogy a kora gyermekkori nevelés és gondozás magas színvonalának biztosítása éppoly fontos, mint hozzáférhetőségének és megfizethetőségének garantálása; illetve, hogy ezen kívül figyelmet kell fordítani többek között a környezetre, az infrastruktúrára, a személyzeti ellátottságra, az irányításra és a minőségbiztosításra is.

Helyi, regionális és országos szinten egyaránt szisztematikusabb és integráltabb megközelítést kell alkalmazni, bevonva valamennyi érintett felet – így a családokat is –, és szoros ágazatközi együttműködést kell folytatni a különböző szakpolitikák, így például az oktatáspolitikai, a kulturális politika, a szociálpolitika, a foglalkoztatáspolitikai, az egészségügy és az igazságszolgáltatás között.

Az integrált megközelítés előnyei, főleg a nevelés és gondozás terén

A magas színvonalú kora gyermekkori nevelés és gondozás haszna hosszú távon jelentkezik, ami azt jelenti, hogy a rendszer többi részének rá kell épülnie ahhoz, hogy a sikeres kezdet jelentette előny ne vesszen el.

A kora gyermekkori nevelési és gondozási szolgáltatások rendszerszerű megközelítése azt jelenti, hogy szoros együttműködésre van szükség az olyan különböző szakpolitikai ágazatok között, mint az oktatásügy, a foglalkoztatáspolitikai, az egészségügy és a szociálpolitika. Ez a szemlélet lehetővé teszi a kormányzatok számára, hogy szakpolitikáikat egyszerűbben és hatékonyabban szervezzék és valósítsák meg, és hogy erőforrásaikat egyesíteni tudják a gyermekek és családjaik érdekében.

„A kora gyermekkori neveléssel és gondozással kapcsolatos szolgáltatásokat úgy kell megtervezni és megvalósítani, hogy kielégítsék a gyermekek valamennyi – kognitív, emocionális, szociális és fizikai – szükségletét. Ezek a szükségletek nagyon másak, mint az idősebb, iskoláskorú gyermekek szükségletei.

(...) A nem-kognitív készségek (például a kitartás, a motiváció, az interakció készsége) kisgyermekkorban való elsajátítása elengedhetetlen a későbbi tanuláshoz és a későbbi sikeres társadalmi szerepvállaláshoz, ezért a kora gyermekkori nevelésben és gondozásban alkalmazott tantervek tartalmának a kognitív tanuláson túl a szocializációt és a nem-kognitív aspektusok széles skáláját is le kell fednie. Tehát integrálni kell a gondozást és az oktatást, függetlenül attól, hogy a kora gyermekkori nevelés és gondozás rendszere két részre tagozódik-e – a) gyermekgondozás születéstől hároméves korig és b) óvodai nevelés hároméves kortól az iskolakezdésig – vagy egységes szerkezetben lefedi a születéstől az iskolakezdésig terjedő összes korosztályt.” (9. old.)

Inkább univerzális, mint célzott szolgáltatások legyenek

Egyértelmű bizonyítékok vannak, hogy az ellátásokhoz/szolgáltatásokhoz való univerzális hozzáférés a hátrányos helyzetűek problémáit hatékonyabban tudja kezelni, mint a célzott támogatások. A célzott támogatásokkal problémák vannak, mert nehéz beazonosítani a célcsoportokat, stigmatizálódás tapasztalható, későbbi szegregációhoz vezethet, illetve nagyobb az esélye, hogy a szolgáltatásokat megszüntetik.

„A kutatási eredmények egyértelműen azt mutatják, hogy a mindenkire kiterjedő, magas színvonalú kora gyermekkori nevelés és gondozás pozitívabb hatással jár, mint a kizárólag a kritikus helyzetben lévő csoportokra irányuló beavatkozások. A célcsoportos kora gyermekkori nevelés és gondozás problémákat vet fel, mivel a gyakorlatban nehéz megbízhatóan meghatározni a célcsoportot. Az eljárás inkább csak stigmatizálja a csoport tagjait, sőt az oktatás későbbi szakaszaiban szegregációhoz is vezethet. A célcsoportra irányuló szolgáltatások emellett jobban ki vannak téve a megszüntetés veszélyének, mint az általános szolgáltatások.” (8. old.)

Miért fontos az Európai Bizottság Közleménye?

Annak ellenére, hogy a Közlemény nem támaszt kötelezően teljesítendő követelményeket, mégis fontos, mert bevezeti a kisgyermekkorba az élethosszig tartó tanulás keretei közé, és e lépés mellett erős érveket sorakoztat fel. Továbbá, javaslatot tesz a nemzetközi együttműködés eszközeinek és finanszírozásának biztosítására.

Az Európai Tanács Következtetései (2011/C 175/03)

Az Európai Unió Tanácsa tudomásul vette a „Koragyermekkorai nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét” c. bizottsági közleményt, és felkéri a

Tagállamokat:

1. készítsenek helyi, regionális és nemzeti szintű elemzést és értékelést a kisgyermekkorai nevelés és gondozás hozzáférhetőségéről, megfizethetőségéről és színvonaláról;
2. hozzanak intézkedéseket a kisgyermekkorai nevelésben és gondozásban való részvétel általánossá tett, méltányos lehetőségének biztosítása, valamint a kisgyermekkorai nevelés és gondozás színvonalának emelése céljából;
3. hosszú távú növekedésösztönző intézkedésként valósítsanak meg hatékony beruházásokat a kisgyermekkorai nevelés és gondozás területén.

Bizottságot:

1. támogassa a tagállamokat a bevált szakpolitikáknak és gyakorlatoknak a nyitott koordinációs módszer keretében történő azonosítása és cseréje terén;
2. erősítse meg a kisgyermekkorai nevelés és gondozás területének tudományos megalapozottságát azáltal, hogy felhasználja a nemzetközi

kutatások eredményeit, illetve azokat uniós szintű kutatásokkal egészíti ki, és könnyebben hozzáférhetővé teszi azok eredményeit;

3. az „Oktatás és képzés 2020” stratégia keretében kísérje figyelemmel a kisgyermekkorai nevelésben való részvételre vonatkozóan ott megállapított referenciaértékeket, valamint a szélesebb körű hozzáférés és a magasabb színvonal tekintetében meghatározott célok elérése irányába tett előrelépéseket, és számoljon be azokról.

Tematikus munkacsoport az EU 2020 Oktatási és képzési stratégia keretében

Az Oktatás és képzés 2020 stratégiai keretrendszer alapján a kisgyermekkorai nevelés témájában tematikus munkacsoport jött létre két éves megbízatással, melynek segítségével a tagállamok megismerhetik egymás szakpolitikáit, rendszereit és közös feladatokban vehetnek részt, így módon is fejlesztve nevelési-oktatási rendszerüket.

A munka a magyar EU-elnökség alatt 2011 májusában elfogadott tanácsi következtetéseken fog alapulni, középpontjában pedig a hozzáférhetőség és a minőség kérdései állnak majd.

A munkacsoport a jó gyakorlatokat azonosítani és elemezni fogja. Célja, hogy a kisgyermekkorai nevelés hozzáférhetőségének és minőségének biztosításához szükséges alapkritériumokat európai szinten megtalálja, s így hozzájáruljon ahhoz, hogy létrejöjjön a kisgyermekkorai nevelés európai minőségi keretrendszere.

Jegyzetek

- 1 Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow, European Commission, COM(2011) 66. Az EU hivatalos fordításában az Early Childhood Education and Care (ECEC) „koragyermekkorai nevelés és gondozás.” Ezt a terminológiát használjuk minden olyan esetben, amikor a közleményre utalunk, egyébként pedig a „kisgyermekkorai nevelés” szóhasználatot élünk, a magyar bölcsődei és óvodai nevelés együttes elnevezéseként.
- 2 Többek közt átfogó irodalom-áttekintést ad: Edward C. Melhuish, (2004), A literature review of the impact of early years provision on young children, with emphasis given to children from disadvantaged backgrounds, National Audit Office, UK.
- 3 A vizsgálat dokumentumai angolul megtalálhatók: http://www.oecd.org/document/13/0,3746,en_2649_39263231_1941773_1_1_1_1,00.html
- 4 http://www.oecd.org/document/4/0,3746,en_2649_34819_37836996_1_1_1_1,00.html
- 5 <http://www.unesco.org/new/en/world-conference-on-ecce/goals-and-objectives/>
- 6 http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_HU_ACT_part1_v1.pdf
- 7 magyarul: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_hu.htm